

OSLO BYFOGDEMBETE

Saksbehandler: Hilde Gaarder
Direkte tlf.:
Dato: 23.11.2020
Saksnr.: 20/3097-2
Arkivkode:
Deres ref.: 20/2771-HLØ

Justis- og beredskapsdepartementet
Sivilavdeling
Postboks 8005 Dep.
0030 Oslo

Høring - NOU 2020:5 Likhet for loven - Lov om støtte til rettshjelp (Lov om støtte til rettshjelp (rettshjelpsloven))

Det vises til Justis- og beredskapsdepartementets høringsbrev av 9. juni 2020. Oslo byfogdembete er enig i at det er behov for endringer i rettshjelpsordningen og ser positivt på at det nå er fremlagt forslag som vil gi langt flere økonomisk støtte, samtidig som ikke ordningen skal virke prosessdrivende. Oslo byfogdembete har i hovedsak bemerkninger som vedr. saksfelt vi behandler.

Husleiesaker

Rettshjelputvalget foreslår å utvide det prioriterte saksområdet for tvangsfullbyrdelse i husleiesaker fra å omfatte utkastelse på grunnlag av oppsigelse, jf. tvangsfullbyrdelsesloven § 13-2 tredje ledd bokstav c, til å gjelde alle særlige tvangsgrunnlag oppregnet i § 13-2 tredje ledd a-e.

Oslo byfogdembete er enig med utvalget i at det er flere hensyn som taler for at rettshjelp gis prioritet i disse sakene, men finner likevel ikke å ville støtte utvalgets forslag. Dette skyldes særlig at behovet for advokathjelp er svært varierende, samt at kun en mindre andel av et relativt stort volum saker utløser behov for advokathjelp. Vi vil knytte enkelte bemerkninger til dette:

Når det gjelder begjæring om utkastelse etter § 13-2 tredje ledd bokstav a-c, skal den inngis til namsmannen der leieobjektet befinner seg, jf. § 13-3 annet ledd. Namsmannens avgjørelse og handlemåte kan påklages til retten og en klage skal som hovedregel gis oppsettende virkning, jf. § 5-16. Normalt vil derfor saksøkte i en utkastelsessak ha krav på toinstansbehandling før utkastelse gjennomføres. Det er domstolens inntrykk, gjennom de klagesaker vi behandler, at det er et mindre antall saker som utløser behov for advokathjelp ved utkastelse etter de nevnte bestemmelser.

Begjæring om utkastelse med grunnlag i § 13-2 tredje ledd bokstav d-e skal inngis til retten. Rettshjelpsutvalget har i sin utredning pekt på at i «saker etter bokstav d og e kan det skjønnsmessige kriteriet «åpenbart» by på tvil som skaper behov for advokathjelp». Oslo byfogdembete vil imidlertid bemerke at kriteriet «åpenbart» er inntatt i loven for å avgrense utkastelse på disse grunnlag til de klare tilfellene. Erfaringsmessig er det sjelden at kriteriet

«åpenbart» byr på tvil i segselv. Behov for advokathjelp forekommer også i disse sakene, men gjør seg gjeldende i et mindretall av sakene. Okkupasjon av husrom, som regelmessig omfattes av bokstav e, er et eksempel på det sistnevnte.

Behovet for advokathjelp i utkastelsessaker bør etter Oslo byfogdembetes syn vurderes i sammenheng med behov for advokathjelp i saker om tvangssalg av bolig, se nedenfor. I begge sakstypene kan det være behov for advokathjelp og det er mange like hensyn som gjør seg gjeldende for og mot prioritet for dette rettshjelpsområdet. Det er uansett betydelig variasjon innenfor begge sakstypene.

Særlig om tvangssalgssaker

Rettshjelpsutvalget har som nevnt vurdert at saker om tvangssalg av bolig har mye til felles med saker om utkastelse fra leiebolig, men har foreslått å ikke innføre rett til støtte i tvangssalgssakene fordi vilkårene for tvangssalg av bolig er mindre skjønnsmessige enn vilkårene for utkastelse fra leiebolig. Oslo byfogdembete er enig i forslaget, men på et annet grunnlag.

Utvalget har i sin utredning vist til at personer som risikerer tvangssalg av sin bolig i mange tilfeller vil kunne få dekket sitt rettshjelpsbehov gjennom namsmannens veiledningsplikt. Videre er det vist til at retten kan varsle sosialkontoret i tvangssalgssaker etter tvangsfullbyrdelsesloven § 11-8 tredje ledd.

Oslo byfogdembete varsler rutinemessig sosialkontoret når pantekravet det begjæres tvangssalg til dekning av, utgjøres av husleie/fellesutgifter. I de fleste tilfeller mottar retten en kopi av sosialkontorets brev til saksøkte med anmodning om å ta kontakt. Vi har ingen statistikk på dette, men har inntrykk av at få saksøkte kontakter sosialkontoret eller søker gjeldsrådgivning fra NAV.

Alle begjæringer om tvangssalg skal fremsettes for tingretten, jf. § 11-3, og namsmannen er ikke involvert i tvangssalget. Namsmannen har ingen veiledningsplikt i disse sakene som dekker eventuelt rettshjelpsbehov. Domstolens materielle veiledningsplikt er begrenset og kan ikke erstatte advokathjelp.

Oslo byfogdembete vil peke på at saker om tvangssalg kan reise kompliserte faktiske og rettslige spørsmål, herunder for eksempel spørsmål om pantekravs og panterettens eksistens og omfang, motregning, spørsmål om id-tyveri og pro-forma. Saker med slike rettsspørsmål utgjør imidlertid en liten andel av det store volumet sakstypen representerer. De aller fleste saker reiser ikke spesielt kompliserte eller skjønnsmessige spørsmål.

Sammenlignet med saker om utkastelse etter § 13-2 tredje ledd bokstav d-e, synes behovet for rettshjelp minst like stort i mange saker om tvangssalg. Disse sakstypene bør derfor etter vårt syn behandles likt i rettshjelpssammenheng.

Etter vår oppfatning vil det være å gå for langt å gjøre saker om utkastelse og tvangssalg generelt til en prioritert sakstype for rettshjelp, når behovet for advokathjelp i så stor grad er varierende.

Arbeid med søknader om rettshjelp vil kunne bli uforholdsmessig omfattende hensett til de relativt få saker som etter vårt syn er i målgruppen for utvalgets forslag om utvidelse av rettshjelpsområdet. Dette gjelder særlig når det må begrunnes hvorfor rettshjelp eventuelt ikke skal innvilges, i stedet for det motsatte. Oslo byfogdembete mener rettshjelpsordningen må kunne innrettes slik at saker om utkastelse og tvangssalg - der søkeren har et konkret behov for juridisk bistand for å ivareta sine rettslige interesser - gir rett til rettshjelp uten å være en prioritert sak.

Oslo byfogdembete vurderer samlet sett at det vil være tilstrekkelig at rettshjelp for saker om utkastelse og tvangssalg kan innvilges i de fåtall saker det er nødvendig etter en konkret skjønnsmessig vurdering, jf. lovutkastet § 9. Det kan eventuelt presiseres i forarbeidene at saker om utkastelse og tvangssalg kan være særlig aktuelle etter denne bestemmelsen - fordi de regelmessig har meget stor betydning for søkeren - dersom det er et konkret behov for bistand til å ivareta sine rettslige interesser i saken.

Gjeldssaker

Rettshjelpsutvalget har foreslått å innføre rett til rettshjelp i saker etter gjeldsordningsloven § 6-2 tredje ledd (opphevelse av gjeldsordning).

Oslo byfogdembete støtter utvalgets forslag som har mange gode grunner for seg. Vi er videre enig med utvalget i at behovet for rettshjelp på søknads- og forhandlingsstadiet i all hovedsak ivaretas gjennom namsmannens veiledningsplikt, jf. gjeldsordningsloven § 2-2.

Saker om allerede etablerte frivillige og tvungne gjeldsordninger omfatter skyldnerens begjæring om endring av gjeldsordningen (§ 6-1), kreditors begjæring om omgjøring (§ 6-2 første ledd), kreditors begjæring om opphevelse av gjeldsordning (§ 6-2 tredje ledd) og kreditors begjæring om tilsidesettelse av gjeldsordning (§ 6-2 fjerde ledd). Den førstnevnte sakstypen initieres ved begjæring til namsmannen som også bistår og gir veiledning til skyldneren. I de øvrige sakstyper skal begjæring inngis til tingretten. Det er begjæringer om opphevelse av gjeldsordning som utgjør den største andelen av disse sakene, og det er der rettshjelpsbehovet er størst.

Å innføre en rett til rettshjelp i opphevelsessaker forutsetter etter Oslo byfogdembetes syn, enkelte klargjøringer og presiseringer i rettshjelploven og gjeldsordningsloven.

For det første vil en kreditors begjæring om opphevelse av skyldnerens gjeldsordning regelmessig medføre at skyldneren begjærer endring av gjeldsordningen som forsvar mot opphevelsesbegjæringen. Ofte vil retten dermed ha to saker til felles behandling og avgjørelse; kreditors begjæring om opphevelse og skyldnerens begjæring om endring. Det følger av rettspraksis at skyldnerens eventuelle forslag til endring har betydning for rettens skjønnsmessige avgjørelse av om opphevelse er rimelig og hensiktsmessig. De to sakene overlapper hverandre. Det kan være behov for rettshjelp i begge saker for retten og det kan være vanskelig å skille advokatarbeid i sakene klart fra hverandre. Det blir dermed viktig å klargjøre om og eventuelt hvordan retten til rettshjelp eventuelt skal avgrenses mellom disse to sakstypene.

For det andre er det blitt stadig mer vanlig at kreditor nedlegger påstand om at gjeldsordningen prinsipalt begjæres omgjort etter gjeldsordningsloven § 6-2 første ledd og subsidiært opphevet etter § 6-2 tredje ledd (eller motsatt). Også her bør det avklares om retten til rettshjelp er ment å omfatte denne sakskonstellasjonen.

For det tredje er det viktig å klargjøre i den nye rettshjelpsloven hvordan skyldnerens plikt til å betale eventuell egenandel av rettshjelp skal håndteres i en gjeldsordning. Utvalget har vist til at dette kan løses ved at skyldneren forhåndsbetaler egenandel.

Så lenge skyldneren er under gjeldsordning, er vedkommende - litt forenklet uttrykt - forpliktet til å betale sitt «overskudd» til kreditorene. Det er nærmere definert i gjeldsordningsloven § 4-3 hva skyldneren kan beholde av sin inntekt. Å betale egenandel for rettshjelp i forbindelse med begjæring om opphevelse av gjeldsordning, vil etter gjeldende regler innebære ytterligere mislighold av gjeldsordningen, samt at betaling av egenandel i realiteten skjer på bekostning av kreditor. Forhåndsbetaling endrer ikke dette.

Departementet bør vurdere å innta en uttrykkelig bestemmelse i § 4-3 om skyldnerens rett til – uavhengig av hva som er bestemt i gjeldsordningen – å betale egenandel av rettshjelp etter rettshjelpsloven før kreditorene får dekning. Slik vil skyldnere under gjeldsordning også kunne utnytte rett til rettshjelp både i den aktuelle gjeldsordningen og for eksempel i utkastelsessak, uten å misligholde gjeldsordningen. Departementet bør etter vårt syn også vurdere om dekning av utgifter/egenandel til advokat bare skal gjelde i saker der fri rettshjelp innvilges, eller også for skyldnere som under gjeldsordning eventuelt ikke oppfyller det økonomiske vilkåret for fri rettshjelp på søknadstidspunktet.

For det fjerde kan norske og utenlandske borgere som bor i utlandet, men som har gjeld til norske fordringshavere, oppnå gjeldsordning etter gjeldsordningsloven § 1-4 fjerde ledd. Ikke alle slike skyldnere vil ha krav på at det offentlige dekker utgifter til tolk og oversettelse etter tvistelovforskriften §§ 13 og 14 i en opphevelsessak. Det er derfor et klart behov for å presisere i ny rettshjelpslov om utgifter til oversettelse av dokumenter til norsk er rettshjelpsutgifter som inngår i ordningen, jf. utkast til ny rettshjelpslov § 10 annet ledd som blant annet uttrykkelig omfatter utgifter til tolk. Det antas at de aller fleste personer med gjeldsordning vil oppfylle det økonomiske vilkåret for rettshjelp. Det kan i gjeldsordningsaker som nevnt over, være et betydelig behov for autorisert oversettelse av dokumenter til norsk, herunder for eksempel dokumenter fra andre land knyttet til inntekter, utgifter, formue, attester, avtaler, legeerklæringer med mer.

Departementet bør etter vårt syn også vurdere om skyldnerens utgifter til fysisk oppmøte i retten, samt fysisk møte med rettshjelperen for å motta rettshjelp direkte, skal omfattes av rettshjelpsutgiftene. Dette er særlig aktuelt for utenlandsboende skyldnere under gjeldsordning.

For det femte vil Oslo byfogdembete reise spørsmål om hvordan beregningsgrunnlaget i utkast til ny rettshjelpslov § 5 skal praktiseres i gjeldsordningsaker. En skyldner under gjeldsordning betaler ikke

regulære gjeldsrenter, men utbetaler sitt overskudd til kreditorene etter en betalingsplan eller som ledd i en «flytende» ordning. En skyldner under gjeldsordning kan ha en betydelig brutto lønnsinntekt, men får likevel kun avsatt et minimumsbeløp til livsopphold, husleie osv. Det øvrige går til kreditorene.

For gjeldsordningssakenes vedkommende er det derfor viktig å klargjøre om det i beregningsgrunnlaget siktes til *faktiske* gjeldsrenter på søknadstidspunktet eller de gjeldsrenter som ville påløpt uten gjeldsordning (og som vil påløpe dersom gjeldsordningen blir opphevet). Muligens kan utbetaling til kreditorene erstatte gjeldsrenter i beregningsgrunnlaget i disse sakene, men vi er usikre på hvilket resultat dette vil gi for søker. Vi antar at den nevnte problemstilling i mange tilfeller kan bli avgjørende for om det økonomiske vilkåret er oppfylt. En ordning der de gjeldsrenter som ville påløpt uten gjeldsordning tas inn i beregningsgrunnlaget, samsvarer etter vårt syn best med formålet i ny rettshjelpslov.

Saker om skifte etter samlivsbrudd

Etter lovendringen i 2017 ble felleseieskifte fjernet som prioritert sakstype under fri sakførsel. Endringen er foreslått videreført. Oslo byfogdembete avga den 6. juli 2016 en høringsuttalelse hvor vi ikke støttet forslaget. Vi viser til det vi den gang uttalte og fastholder dette.

Dersom denne sakstypen forblir utenfor de prioriterte områdene, vil de forhold vi har pekt på til støtte for fri sakførsel, et stykke på vei avhjelpes av muligheten for fri sakførsel etter en skjønnsmessig vurdering, jf. utkastet § 9. Det antas at en del skifter mellom ektefeller/samboere vil kunne falle inn under denne bestemmelsen.

Det er etter vår mening positivt at det i større grad enn etter dagens lov, listes opp skjønnskriterier som skal vektlegges i vurderingen. For skifte mellom ektefeller/samboere vil vektlegging av styrkeforholdet mellom partene kunne ha stor betydning. Ikke sjelden har den ene part midler til selv å dekke advokatutgifter, mens den annen part ikke har en slik mulighet. Det gir den sterke part et urimelig fortrinn både under forliksforhandlingene i det saksforberedende møtet (ny arvelov § 131) og i eventuelle tvister under det offentlige skiftet.

Av § 9 (1) a) følger at det skal vektlegges om saken har stor betydning for søkeren. På side 169 i utredningen er det til dette kriteriet anmerket at sakens betydning for søkeren vil påvirkes av søkerens mulighet til å vinne fram med saken. Dersom søkeren har høy sannsynlighet for å vinne fram i saken, og eventuell rettshjelp vil ha avgjørende betydning for dette, taler dette for at støtte bør innvilges etter skjønnsbestemmelsen. Etter vår mening bør det komme mer direkte til uttrykk i bestemmelsen at dette forhold skal vektlegges, og ikke bare forutsettes innfortolket under bokstav a).

Begrensninger i omfanget av rettshjelpen

Utvalget foreslår at retten skal sette tak for antall timer som kan brukes til saksforberedelse og etterarbeid. Vi mener det er svært hensiktsmessig med en slik begrensning i den enkelte sak. Særlig nevnes saker om skifte av fellesbo. Søknad om fri rettshjelp vil her normalt innkomme i forbindelse med begjæringen om offentlig skifte, og en innvilgelse vil da ofte omfatte hele det offentlige skiftet, herunder

det saksforberedende møtet før åpning, og også tvister under det offentlige skiftet. Et offentlig skifte kan bli omfattende, og muligheten for vidløftiggjøring og konflikteskalering vil klart være til stede når en eller begge parter ikke behøver å ta prosessøkonomiske hensyn. Ved innføring av de foreslåtte tak, vil den/de benefiserte part/partar få et større insitamant til å holde omfanget av saken og advokatens arbeid på et akseptabelt nivå.

Egenandel

Det er foreslått en egenandelsmodell hvor prosenten rettshjelpsmottakerne må betale, beregnes som en funksjon av beregningsgrunnlaget samt at egenandelene øker med kostnadene ved rettshjelpen. Vi støtter en slik kombinasjon hvor egenandelen avhenger både av betalingsevnen og ressursbruken og at ordningen med en øvre begrensning fjernes. Det vises til utvalgets begrunnelse for dette. Det at egenandelene øker med kostnadene ved rettshjelpen, bidrar til at rettshjelpsmottakerne er seg mer bevisst de kostnadene som påløper og kan begrense ressursbruken ut fra det som er nødvendig.

Saksbehandlingen

Utvalget har foreslått at et eget forvaltningsorgan behandler søknader om fri rettshjelp, men at domstolene har innvilgelsesmyndighet i de prioriterte sakstyper. Hvorvidt de økonomiske vilkår er oppfylt, skal for alle saker avgjøres av rettshjelpsforvaltningen. Når det gjelder omfanget av rettshjelpen, skal retten sette tak for antall timer, oppad begrenset til 50 timer, som kan innvilges uansett om saken er i eller utenfor de prioriterte områdene. Rettshjelpsforvaltningen skal imidlertid kunne innvilge utover den øvre grensen dersom særlige grunner foreligger. Ved avsluttet sak skal advokatens salærkrav fastsettes av retten.

Det er med andre ord lagt opp til en ordning som forvaltes i et samspill mellom flere aktører underveis i saksbehandlingen. Vi går ikke nærmere inn på enkelthetene i dette, men påpeker viktigheten av å ha et system som ikke forsinker saksgangen for domstolene. Utvikling av digitale og automatiserte løsninger både i søknadsprosessen og under den videre behandling er tiltenkt og vil være påkrevet. For øvrig bemerkes, slik også uttrykt av utvalget, at en ordning som den foreslåtte stiller høye krav til gode og effektive systemer for enhetlig informasjon, behandling og kontroll. Vi antar det vil bli behov for nærmere retningslinjer i denne sammenheng. Som foreslått er det da hensiktsmessig med lovhjemmel for å kunne gi forskrift om saksbehandlingen og den nærmere oppgavefordeling mellom blant annet rettshjelpsforvaltningen og domstolene.

Med hilsen

Inga Merethe Vik
sorenskriver